Toolbox

EUCPN
EUROPEAN CRIME PREVENTION NETWORK

Part 2

VERKTYGSLÅDA OM

Arbetsrelaterad brottslighet

Arbetskraftsexploatering: situationsanpassat förebyggande

EU23 SPANISH PRESIDENCY COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION

sweden 2023.eu

This Toolbox makes a case for the situational prevention of labour exploitation by creating an environment in which it is riskier and less rewarding for offenders to engage in this type of crime.

Citering
EUCPN (2023). Arbetskraftsexploatering: situationsanpassat förebyggande. Bryssel: EUCPN.

Rättsligt meddelande
Innehållet i denna publikation återspeglar inte nödvändigtvis den officiella hållningen hos någon medlemsstat, byrå eller institution inom EU eller de europeiska gemenskaperna.

Författare
Stijn Aerts, forskningschef, EUCPN-sekretariatet

Ingår i projektet "EUCPN Secretariat", december 2024, Bryssel
Denna verktygslåda finansierades av den europeiska säkerhetsfonden - Polis

Erkännanden

Denna rapport är en del av EUCPN Toolbox om arbetsrelaterad brottslighet. Denna verktygslåda produceras under Sveriges och Spaniens ordförandeskap i EU. Den första delen av denna verktygslåda innehåller en problemanalys och ett ramverk för förebyggande åtgärder. Vi vill tacka det spanska ordförandeskapet med särskilt fokus på Alma Herrera Panadés, María Fernández Morán och Nazaret Canteli Pacheco för att de anordnade konferensen om bästa praxis inom människohandel för arbetskraftsexploatering och för att de var värd för European Crime Prevention Award i Valencia den 13-14 december 2023. Vi är även tacksamma för Sveriges representanter med särskilt fokus på Karin Norberg och Anders Persson för att ha placerat förebyggande av arbetsrelaterad brottslighet och människohandel på EUCPN:s agenda och för att ha organiserat ett seminarium om ämnet i Stockholm den 16 maj 2023.

De två delarna av denna verktygslåda (tillsammans med videor och faktablad) finns tillgängliga för nedladdning på https://eucpn.org/toolbox-workrelatedcrime.

Contents

Erkännanden 3

Viktiga slutsatser 5

01 Situationsanpassat förebyggande av människohandel och arbetskraftsexploatering 7

02 Administrativa strategier för att bekämpa människohandel och arbetskraftsexploatering 10

2.1. Den administrativa strategin mot grov och organiserad brottslighet 11
2.2. Barriärmodeller 12
2.3. Brottsmanus 14
Exempel: ett internt brottsmanus om barnsexhandel 16

03 Ramverk för barriärmodell för människohandel och arbetskraftsexploatering 19

3.1. Indikatorer 22
3.2. Facilitatorer 23
3.3. Möjligheter 26
3.4. Partners 28
3.5. Hinder 31

Slutnoter 36

Bibliografi 37

Viktiga slutsatser

» **1.** Det finns olika strategier för att förebygga arbetsrelaterad brottslighet. De mest implementerade strategierna fokuserar antingen på exploaterade arbetstagare eller på köparen av varor eller tjänster som producerats av exploaterad arbetskraft. De förebyggande strategier i dessa två kategorier har dock i allmänhet inte haft önskad effekt eller är såpass kostsamma att de inte har implementerats i någon större skala. Denna verktygslåda förespråkar situationsanpassat förebyggande av arbetskraftsexploatering genom att skapa en miljö där det är mer riskfyllt och mindre lönsamt för gärningsmän att ägna sig åt denna typ av brott.

» **2.** Den administrativa strategin är en icke-straffrättslig strategi för att förebygga och störa grov och organiserad brottslighet. Genom att förbättra den administrativa kontrollen av efterlevnaden, anpassa regelverket och förbättra informationsutbytet mellan olika administrativa organ kan de administrativa myndigheterna hindra eller försvåra den organiserade brottslighetens verksamhet samt hindra kriminella grupper från att exploatera den rättsliga infrastrukturen.

» **3.** Två metoder för att utforma åtgärder inom situationsanpassat förebyggande av arbetsrelaterade brott är brottsmanus och barriärmodeller. Båda tillvägagångssätten utgår från en grundlig analys av brottet men det finns betydande skillnader. Brottsmanus tar hänsyn till stadier före brott (motiv och planering) men leder inte automatiskt till identifiering av förebyggande åtgärder och förebyggande intressenter. En stor fördel med barriärmodellmetoden är att den involverar alla relevanta intressenter redan från början. Deras erfarenheter ger värdefull input till modellen och den skapar en stark känsla av delat ansvar och gemensam förståelse för vilka förebyggande åtgärder som ska vidtas.

» **4.** För att vara så effektiva som möjligt bör barriärmodellerna vara specifika för en viss typ av brottslig verksamhet (t.ex. arbetskraftsexploatering inom byggsektorn) samt för den rättsliga och regleringsmässiga miljön.

En ramverkbarriärmodell som presenteras i denna verktygslåda kan dock vägleda och inspirera intressenter när de utvecklar sina egna barriärmodeller.

» **5.** Varje barriärmodell tar hänsyn till fem aspekter av brottslig verksamhet: underlättande faktorer, möjligheter, indikatorer, partners i förebyggande åtgärder och barriärer eller de specifika åtgärder som kan vidtas för att förhindra eller störa ett steg i den brottsliga processen. När det kommer till arbetskraftsexploatering är de sju stegen rekrytering, inresa i landet, boende, transport till och från arbetsplatsen, själva arbetet, identifiering av arbetare och generering av vinst.

01

Situationsanpassat förebyggande av människohandel och arbetskraftsexploatering

Vid arbetskraftsexploatering finns det tre aktörer: exploatören, den exploaterade arbetstagaren och köparen av varor eller tjänster som producerats av den exploaterade arbetskraften. Förebyggande insatser kan fokusera på var och en av dessa. I del I av denna verktygslåda[1] listar vi de viktigaste fördelarna och bristerna med olika förebyggande strategier.

Vi urskilja tre huvudstrategier inom kategorin brottsofferinriktat förebyggande. Den första är att öka medvetenheten om farorna med och mekanismerna bakom människohandel och exploatering av utsatta grupper vilket är ett genomgående tema inom området. Det finns inte mycket som tyder på att sådana strategier är effektiva vilket är fallet med de flesta initiativ för att öka medvetenheten[2]. Den andra strategin är att ta itu med själva grundorsakerna (fattigdom, dålig tillgång till arbetsmarknaden, ojämlikhet). Problemet här är inte att sådana strategier inte fungerar - de fungerar - utan att de kräver enorma mängder resurser och tid. Den tredje är att förbättra identifiering av och hjälp till brottsoffer. Brottsoffer har rätt till adekvat vård, hjälp och skydd, och det råder allmän enighet om att brottsoffer med rätt stöd kommer att vara mer villiga att anmäla och vittna i domstol vilket i sin tur kan ha en förebyggande (avskräckande) effekt. Det kanske största hindret för ett effektivt brottsofferinriktat förebyggande arbete är det näst intill oändliga utbudet av potentiella offer.

Köparorienterat förebyggande av arbetskraftsexploatering syftar oftast till att öka konsumenternas medvetenhet och avskräcka både privata köpare och företagsköpare från att köpa varor och tjänster som producerats av exploaterad arbetskraft. Dessutom kan företag och regeringar anta normativa ramverk och investera i efterlevnad och tillbörlig aktsamhet, utföra riskbedömningar för exploatering i sina leverantörskedjor och utveckla strategier för att mildra detta. För privata konsumenter är det dock svårt att föreställa sig hur vi kan gå bortom att endast öka medvetenheten.

I del I av denna verktygslåda förespråkades därför ett situationsanpassat förebyggande av människohandel och arbetskraftsexploatering: att göra det svårare, mer riskfyllt och mindre lönsamt för människohandlare och exploatörer.

I stället för att arbeta mot de förhållanden som ger upphov till problem med människohandel och exploatering till och inom EU tar situationsanpassade förebyggande strategier dessa förhållanden (“situationen”) som utgångspunkt och ställer sedan frågan: Hur kan vi manipulera situationen för att göra det svårare att bedriva människohandel och exploatering?

Situationsbaserad brottsprevention är en teori och ett tillvägagångssätt som fokuserar på att minska möjligheterna för brott att inträffa genom att förändra eller manipulera den omedelbara miljön.[3] Det är baserat på idén att brott kan förebyggas genom förändringar i det fysiska eller sociala sammanhanget i vilket de begås. Enligt denna teori är brottslighet ofta opportunistisk och påverkas av miljön vilket innebär att en förändring av miljön kan ha en betydande inverkan på brottsligt beteende.

Fem kategorier av situationsbaserad brottsprevention

Strategier för situationsbaserad brottsprevention kan delas in i fem huvudkategorier som syftar till att förändra den omedelbara miljön för att förhindra eller motverka brottsligt beteende:

Öka risken: Denna kategori omfattar åtgärder som ökar den upplevda risken för potentiella gärningsmän och minskar sannolikheten för att de begår ett brott. Att öka den upplevda risken kan få individer att omvärdera sitt kriminella beteende på grund av rädslan för att åka fast eller drabbas av konsekvenser.

Öka ansträngningen: Att göra det svårare för individer att begå brott faller under denna kategori. Genom att öka ansträngningen som krävs för att begå ett brott kan potentiella gärningsmän avskräckas eftersom det blir mindre genomförbart.

Avlägsnande av ursäkter: Denna kategori syftar till att eliminera eller minska de rättfärdiganden och ursäkter som individer kan använda för att rationalisera sitt kriminella beteende. Att undanröja ursäkter minskar skälen hos potentiella brottslingar att ägna sig åt brottslig verksamhet. Strategier här kan handla om att tydligt kommunicera regler och konsekvenser eller att implementera policyer som tar bort juridiska "gråzoner" för vissa beteenden.

Minska provokationer: Åtgärderna i denna kategori fokuserar på att minimera situationer eller utlösande faktorer som kan provocera eller leda till brottsligt beteende. Genom att minska incitamenten minskar sannolikheten för att potentiella gärningsmän uppmuntras att begå brott.

Minska belöningarna: Detta innebär att man minskar de potentiella vinster eller belöningar som gärningsmännen kan få genom att begå brott. Genom att minska attraktionskraften hos kriminella aktiviteter blir individer mindre motiverade att ägna sig åt olagligt beteende.

02

Administrativa strategier för att bekämpa människokohandel och arbetskraftsexploatering

2.1. Den administrativa strategin mot grov och organiserad brottslighet

Den administrativa metoden (AA) är en icke-straffrättslig metod för att förebygga och förhindra grov och organiserad brottslighet. Den kan vara ett kraftfullt verktyg i kampen mot organiserad brottslighet och komplettera de traditionella instrumenten i det straffrättsliga systemet. Den administrativa strategin kretsar runt administrativa och rättsliga mekanismer och har ett tvärvetenskapligt tillvägagångssätt som inkluderar offentliga förvaltningsmyndigheter på nationell, regional och lokal nivå samt privata aktörer och icke-statliga organisationer.

Metoden främjar utbyte av information och data med hänsyn till dataskyddsbestämmelser om det handlar om skyddade administrativa uppgifter eller personuppgifter och fritt om det handlar om icke-känslig, oskyddad information. Genom att utöva sina särskilda befogenheter i enlighet med den administrativa och rättsliga ramen kan administrativa myndigheter hindra eller försvåra organiserad brottslighet och hindra kriminella grupper från att exploatera den rättsliga infrastrukturen.

Administrativa åtgärder kan ha flera former. Personer som är kända för att vara inblandade i brottslig verksamhet kan hindras från att använda den rättsliga administrativa infrastrukturen för brottsliga ändamål genom att till exempel neka dem tillstånd, anbud och bidrag. Lokaler där olaglig verksamhet pågår kan (tillfälligt) stängas ner med hänvisning till bestämmelser om allmän olägenhet eller bli föremål för olika typer av tillämpliga inspektioner (livsmedelssäkerhet, skatter, arbetskraft). En framgångsformel i AA är att organisera integrerade inspektioner med flera intressenter där behöriga myndigheter (skatt, brandsäkerhet, arbetsrätt, livsmedelssäkerhet etc.) inspekterar ett företag eller en fastighet.

Mer information om det administrativa tillvägagångssättet

European Network on the Administrative Approach är en plattform för utbyte av kunskap och erfarenheter om AA. Dess Third Handbook on the Administrative Approach(2020) ger en introduktion till AA. Denna handbok och andra resurser om AA i Europeiska unionen finns tillgängliga på nätverkets webbplats: https://administrativeapproach.eu/

En kortfattad översikt över AA finns även på UNODC:s kunskapsplattform Sherloc: https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/tip-and-som/module-4/key-issues/Administrative-approach.html

2.2. Barriärmodeller

Det bästa sättet att kartlägga problem med organiserad brottslighet och identifiera förebyggande och störande lösningar är att skapa en barriärmodell. En barriärmodell kartlägger en komplex form av brottslighet på ett överskådligt sätt genom att identifiera de steg som kriminella organisationer måste ta för att kunna begå ett brott. Den visar även vilka parter (leverantörer av brottsliga tjänster, facilitatorer) och möjligheter som gör brottet möjligt. Detta hjälper till att identifiera vilka hinder som kan skapas av offentliga och privata partners för att effektivt störa brottslingarnas arbete. Barriärmodellen kan även tillämpas för att kartlägga potentiella missförhållanden i en affärsprocess.

Det nederländska Centre for Crime Prevention and Safety har varit en pionjär när det kommer till att ta fram barriärmodeller för Nederländerna och var nära involverat i utvecklingen av de två första europeiska barriärmodellerna 2019 för syntetiska droger och organiserad egendomsbrottslighet.[4] Dessa EU-modeller visar att barriärmodeller är mycket effektiva för att kartlägga gränsöverskridande, internationell brottslighet och för att hjälpa till att identifiera potentiella förebyggande eller störande åtgärder i olika medlemsstater.

Barriärmodeller skapas av en arbetsgrupp, en grupp intressenter som alla känner till det kriminella fenomen som granskas. De baseras med andra ord på intressenternas kollektiva kunskap om ämnet och inte specifika fall likt i brottsmanus (diskuteras nedan). Modellerna presenteras i form av en tabell. Kolumnerna representerar de olika processtegen eller faserna i en kriminell verksamhet. Den börjar till vänster med de åtgärder som vidtas i planeringsfasen (t.ex. identifiering av offer eller rekrytering av medbrottslingar) och slutar till höger med brottets avkastning (t.ex. penningtvätt eller häleri). Hur många steg som krävs beror på brottet.

För vart och ett av dessa processteg listar raderna följande fem aspekter:

- **1. Facilitatorer eller tjänsteleverantörer:** de personer som är involverade i att slutföra detta steg.
- **2. Möjligheter:** situationsfaktorer, infrastruktur, kryphål i lagar och så vidare som gör det möjligt att slutföra detta processteg.
- **3. Indikatorer:** tecken som tyder på möjlig brottslig verksamhet.
- **4. Partners:** de aktörer och institutioner (privata eller offentliga) som kan skapa hinder. I en samordnad administrativ strategi kommer alla dessa aktörer att spela en roll och därmed bli partners.
- **5. Hinder:** de specifika åtgärder som kan vidtas för att förhindra eller störa ett steg i brottsprocessen.

En stor fördel med barriärmodellmetoden är att den involverar alla relevanta intressenter redan från början. Deras erfarenhet och kunskap ger värdefull input till modellen. Detta skapar en stark känsla av delat ansvar och ägande samt en gemensam förståelse och acceptans av de åtgärder som ska vidtas enligt barriärmodellen.

2.3. Brottsmanus

Berättande brottsmanus är en metod som används i kriminologi för att förstå brottsligt beteende genom att analysera de sekventiella steg som är involverade i att begå ett brott. Det innebär att brottsliga handlingar delas upp i en mängd olika steg eller händelser, ungefär som ett manus i en pjäs eller film. Denna metod hjälper till att förstå gärningsmännens beslutsprocess och handlingar vilket underlättar brottsförebyggande arbete och utredningsstrategier.

Processen börjar vanligtvis med ett brottsligt uppsåt eller motiv. Vid ett inbrott kan till exempel gärningsmannen överväga att rikta in sig på en viss plats på grund av upplevd sårbarhet eller potentiell vinst. Detta inledande övervägande utgör det första steget i brottsmanuset.

Efter skapande av uppsåt fortsätter gärningsmannen med att planera brottet. Detta steg innebär att samla in information om målet, bedöma säkerhetsåtgärder och utforma en strategi för att begå brottet på ett framgångsrikt sätt. Denna fas kan inkludera överväganden såsom tid på dygnet, ingångar, verktyg som behövs och potentiella risker.

Nästa steg är utförandet av brottet. Det är här gärningsmannen sätter planen i verket, får åtkomst till målplatsen och begår stöld, skadegörelse eller andra brottsliga handlingar som planerats tidigare. Under denna fas kan gärningsmannen stöta på oväntade hinder som gör att han eller hon måste anpassa sig till situationen.

Aktiviteter efter brottet utgör en annan viktig del av manuset. Detta inkluderar aktiviteter såsom att göra sig av med stöldgods, dölja bevis eller fly från platsen. Gärningsmän kan vidta åtgärder för att undvika upptäckt eller gripande såsom att ändra sitt utseende, ändra transportmetoder och gömma bevis.

Begränsningarna hos polisförhör

Till skillnad från barriärmodellen som bygger på den kollektiva kunskapen och intuitionen hos intressenter och frontlinjearbetare baseras brottsmanus på konkreta fall - de hämtas vanligtvis från polisförhör och domstolsförfaranden.

Även om detta till en början kan verka mer objektivt kan det även vara problematiskt eftersom uppgifter från polis och domstolar kan vara partiska. I USA är det till exempel mer sannolikt att svarta män fängslas för människohandel än vita män.

Meta-analyser i USA har visat att polisuppgifter är partiska och därmed kan leda till en snedvriden bild av människohandlare och deras tillvägagångssätt. Forskare betonar därför vikten av ett fortsatt fokus på människohandlare i samhället istället för människohandlare i det straffrättsliga systemet.[5]

Förståelsen av dessa steg ger värdefulla insikter om brottsligt beteende som kan användas för att utveckla förebyggande åtgärder, förbättra säkerhetsprotokoll och förutse brottsliga mönster. Genom att identifiera gemensamma mönster för olika brott kan myndigheterna genomföra riktade insatser för att störa dessa mönster och avskräcka potentiella gärningsmän. Det är dock viktigt att notera att inte alla brott följer ett strikt manus. Vissa gärningsmän kan avvika från dessa stadier och externa faktorer eller situationsförändringar kan ändra händelseförloppet. Dessutom kan individuella motiv, erfarenheter och omständigheter i hög grad påverka hur ett brott utspelar sig.

Den praktiska användningen av ett brottsmanus beror på manusets nivå. Manus på hög nivå (t.ex. i samband med människohandel i allmänhet) kommer sannolikt endast att göra det möjligt att identifiera allmänna steg i en människohandelsplan, t.ex. identifiering och rekrytering av offer, transport av offer och så vidare. Brottsmanus på lägre nivå som bygger på information från fall av en viss typ av människohandel i en viss jurisdiktion är mycket mer detaljerade.[6]

Det finns många paralleller mellan brottsmanus och barriärmodeller. En stor skillnad är dock att brottsmanus inte innehåller några pekare för förebyggande eller störande åtgärder vilket är en viktig del av en barriärmodell.

Exempel: ett internt brottsmanus om barnsexhandel

För att illustrera potentialen för att förbättra brottsutredningar och brottsförebyggande arbete har kriminalforskare vid University College London använt polisuppgifter för att skapa ett brottsmanus för barnsexhandel i Storbritannien.[7] Uppgifterna som användes bestod av videoinspelningar av intervjuer med både offer och gärningsmän, sammanfattningar av brottsmål och mobiltelefondata (meddelanden, video) och omfattade 25 gärningsmän och 36 offer. Detta gjorde det möjligt för dem att skapa ett brottsmanus som går utöver allmänna faser (t.ex. rekrytering, övergrepp) och ger insikter i konkreta handlingar (“ta emot förfrågan om flickor”, “fråga om vänner” etc.) och viktiga beslut (“värt att fortsätta?”). Brottsmanuset innehåller även olika utgångspunkter.

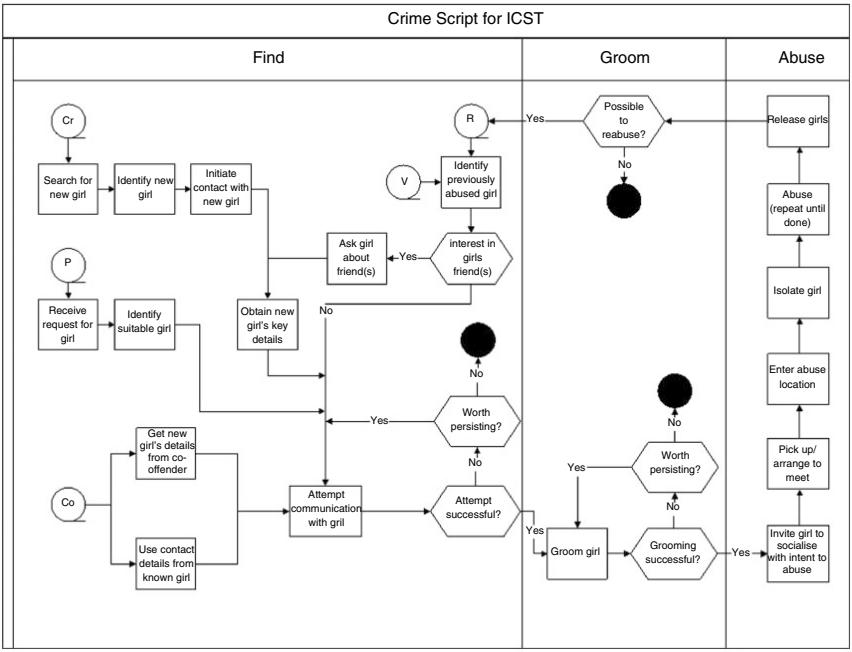

Bild 1. Crime script for internal child sex trafficking as developed by Brailey, Cockbain and Laycock (2011: 136). Vita cirklar anger startpunkterna för olika spår, rektanglar och hexagoner som representerar åtgärder och beslut.

Under nästa fas försökte forskarna identifiera potentiella interventioner för var och en av de åtgärder som definierats i brottsmanuset. De baserade denna övning på de fem typerna av situationsanpassade brottsförebyggande åtgärder.

Öka ansträngningen	Minska vinsten	Ta bort ursäkter
Uppmuntra hotell att neka inträde till män som checkar in med minderåriga flickor utan anknytning	Installera strålkastare och vattenspridare på utsatta platser utomhus	Genomföra en varnings-kampanj som utbildar faci-litatorer i deras ansvar och risk för åtal vid övergrepp på deras egendom
Gå efter hotell som inte följer reglerna		Öka medvetenheten om avsnitt 15 i SOA2003 (träffa ett barn efter sexuell grooming etc.) och tillhörande brott

Tabell 1. Idéer på interventioner under misshandelsfasen, baserat på brottsmanuset (ovan) och fem typer av situationsanpassat brottsförebyggande (enligt Brailey, Cockbain och Laycock (2011: 140). Observera att inga förebyggande åtgärder föreslås i kategorierna minska provokationer och öka risker.

Övningen visade att brottsmanuset var ett praktiskt verktyg för att identifiera förebyggande åtgärder. Tabell 1 visar resultaten för misshandelsfasen och illustrerar mycket väl hur en adekvat förståelse av brottet baserat på ett brottsmanus kan inspirera till förebyggande åtgärder. Om brottsmanuset till exempel visar att övergreppen ofta sker på hotell kan vi undersöka olika sätt att göra det svårare för män att checka in på hotell med minderåriga utan anknytning (kolumn 1).

03

Ramverk för barriärmodell för människohandel och arbetskraftsexploatering

Syftet med detta avsnitt är att presentera ett allmänt ramverk för en barriärmodell för människohandel och arbetskraftsexploatering. Som anges ovan är barriärmodeller och brottsmanus mer användbara när de är inriktade på vissa brottstyper och är specifika för ett visst rättsligt, reglerande och institutionellt ramverk. Detta för att återspegla verkligheten, till exempel att förfarandet för att ansöka om uppehållstillstånd skiljer sig mellan olika EU-medlemsstater och att människohandlarna utnyttjar dem på olika sätt eller till och med väljer ett land framför ett annat av detta skäl.

De olika processtegen i ramverkets barriärmodell kanske inte alla förekommer i alla fall men åtminstone några av dem kommer att förekomma i varje plan för arbetskraftsexploatering. Detta är stegen i ramverkets barriärmodell:

- 1. Rekrytering
- 2. Inresa till landet där exploateringen sker
- 3. Boende
- 4. Transport till och från arbetsplatsen
- 5. Arbetskraft
- 6. Identifiering
- 7. Generera vinst

Denna lista över processteg visar att det inte handlar om successiva faser: vissa steg är kontinuerliga eller återkommande, till exempel boende och pendling.

	Indikatorer
Rekrytering	• Internationella rekryteringsföretag (särskilt inom högriskbranscher), • Företag som erbjuder flera tjänster (t.ex. rekrytering och bostäder), • Sektorer med förhöjda risker (t.ex. byggbranschen).
Inträde	• Oregelbundet uppehållstillstånd, • Tredjelandsmedborgare, • Sponsring av visum av någon med samma nationalitet, • Arbetstagaren åtföljs av någon som talar för deras räkning och håller i deras personliga dokument, • Misstänkt folkbokföring (t.ex. en person som hjälper flera andra personer).
Boende	• Dåliga boendeförhållanden, • Bor i byggnader som inte är avsedda för boende, • För många boende på samma adress, • Hus som ägs av arbetsgivaren.
Transport	• Pendling som organiseras av arbetsgivaren.

Arbetskraft	• Överträdelser av regler och föreskrifter för arbetssäkerhet, • Oregelbundenhet i arbetstider och betald ledighet, • Saknad dokumentation (anställningsavtal, försäkringsavtal), • Misstänkt beteende vid inspektion på arbetsplatsen (t.ex. personer som försöker fly), • Sektorer med förhöjda risker (t.ex. byggsektorn)
Identifiering	• Upprepad förlust av ID eller tillstånd, • Arbetstagaren bär inte ID, • Inget uppehållstillstånd.
Vinst	• Oregelbundna och/eller osäkra löner, • Olagliga eller överdrivna rekryteringsavgifter, • Arbetstagarna har höga skulder (för rekrytering, bostad), • Kontanta betalningar, • Komplicerade och transnationella företagsstrukturer (underleverantörskedjor).

När man använder en barriärmodell för förebyggande och störande åtgärder på nationell och lokal nivå bör dessa indikatorer specificeras för att återspegla den nationella eller lokala verkligheten. Misstänkta saker i samband med dokument och tillstånd är till exempel beroende av lokala bestämmelser. En barriärmodell bör även så långt som möjligt införliva och återspegla den specifika situationen. Nationella eller regionala skillnader kan vara uppenbara, t.ex. när länder har olika risksektorer. Det är även välkänt att vissa nationaliteter är vanligt förekommande när det gäller arbetskraftsexploatering i EU:s medlemsstater. Fast skillnaderna kan även ligga i detaljerna: i vissa exploateringssystem är det vanligt med överdrivna arbetstider (påtvingad övertid) medan andra istället har misstänkt låga arbetstider, antagligen för att de återstående timmarna är odeklarerade.

3.1. Indikatorer

Högrisksektorer

Exploatering av arbetskraft kan förekomma i olika sektorer och sammanhang inom Europeiska unionen på grund av flera faktorer:

1. Jordbruk: Säsongsarbete inom jordbruket lockar ofta migrantarbetare som kan vara sårbara för exploatering på grund av sin tillfälliga status, språkbarriärer och bristande medvetenhet om sina rättigheter. Långa arbetsdagar, låg lön, dåliga arbetsförhållanden och exploatering genom rekryteringsföretag är vanliga problem.
2. Byggbranschen: Branschen har stor efterfrågan på migrantarbetare som kan exploateras i form av obetalda löner, farliga arbetsförhållanden och avsaknad av riktiga avtal och säkerhetsåtgärder.
3. Hushållsarbete: Hushållsarbetare (ofta migranter) kan utsättas för exploatering på grund av deras isolerade arbetsmiljöer, brist på rättsligt skydd och beroende av sina arbetsgivare. De kan vara föremål för långa arbetsdagar, låg lön och ibland fysisk eller psykisk misshandel.
4. Hotell och turism: Hotell, restauranger och nöjesställen kan exploatera arbetstagare genom att betala ut alltför låga löner, bryta mot arbetstidsregler och neka dem förmåner. Migrantarbetare och personer med tillfälliga visum är särskilt utsatta.
5. Textil- och konfektionsindustrin: Inom EU kan vissa klädfabriker exploatera arbetstagare (särskilt papperslösa migranter och de som arbetar informellt) genom att erbjuda extremt låga löner och dåliga arbetsförhållanden.
6. Transport och logistik: Arbetstagare inom transport och logistik såsom lastbilschaufförer och lagerarbetare kan exploateras genom långa arbetstider, otillräckliga raster och otillräcklig lön.

7. Exploatering av sårbara grupper: Utsatta befolkningsgrupper såsom flyktingar, asylsökande och papperslösa löper ofta högre risk att exploateras på grund av deras osäkra rättsliga status, brist på socialt stöd och rädsla för att bli deporterade.
8. Bemanningsföretag: Vissa skrupelfria bemanningsföretag utnyttjar arbetstagare genom att erbjuda osäkra anställningar, låga löner och otillräckliga säkerhetsåtgärder samtidigt som de kringgår lagstadgade skyldigheter.

3.2. Facilitatorer

Facilitatorer spelar en nyckelroll i komplexa brott. De är inte hjärnor eller ledare utan tillhandahåller tjänster som på ett eller annat sätt bidrar till brottet. Ibland är dessa tjänster av så avgörande betydelse att hela verksamheten skulle misslyckas utan dem.

När det kommer till människohandel och arbetskraftsexploatering spelar facilitatorerna en mängd olika kritiska roller som möjliggör och vidmakthåller exploateringen:

- **Rekrytering**: De fungerar ofta som mellanhänder mellan arbetsgivare och arbetstagare och underlättar rekryteringsprocessen. I vissa fall kan de lura eller tvinga in personer i anställningssituationer under falska förevändningar genom att lova bättre löner och arbetsvillkor än vad som faktiskt erbjuds.
- **Dokumentation och tillstånd**: Facilitatörer kan hantera dokumentation och tillstånd som krävs för anställning, manipulera eller förfalska dokument för att exploatera arbetstagare som inte har juridisk status eller förståelse för sina rättigheter.

- **Skuldslaveri**: I många fall ger facilitatorer lån till arbetstagare som får dem att fastna i skuldslaveri. Arbetstagare kan tvingas arbeta tills de betalat av dessa skulder som ofta är överdrivet stora och omöjliga att betala tillbaka.
- **Transport och bostäder**: De kan övervaka transporter till arbetsplatserna och tillhandahålla undermåliga eller överdrivet dyra bostäder och exploatera arbetstagarna ytterligare genom att dra av alltför stora belopp från deras löner för dessa tjänster.
- **Isolering och kontroll**: Facilitatorer isolerar ibland arbetstagare från sina familjer och samhället vilket gör det svårare för dem att söka hjälp eller rapportera exploateringen. De kan utöva kontroll genom hot, våld eller konfiskering av identitetshandlingar.
- **Kringgående av regleringar**: Facilitatorer kan hjälpa arbetsgivare att kringgå arbetsregler genom att driva verksamhet svart och undvika lagstadgade skyldigheter såsom att tillhandahålla rättvisa löner, säkra arbetsförhållanden och förmåner.
- **Vinstdelning**: Facilitatorer tjänar ofta ekonomiskt på exploateringen och får en del av de löner eller avgifter som betalas av arbetstagarna eller arbetsgivarna.

För att komma till rätta med arbetskraftsexploatering måste man även rikta in sig på dessa facilitatorer och hålla arbetsgivarna ansvariga för att förhindra exploateringsmetoder. Alla facilitatorer är dock inte brottslingar eller agerar med ont uppsåt. Administrativa myndigheter som utfärdar dokument såsom (tillfälliga) uppehållstillstånd och uppehållskort, ID-kort, arbetstillstånd etc. kan alla spela en liten roll i människohandel och exploatering. Myndigheter och brottsbekämpande organ kan även stöta på offer, förövare och situationer med arbetskraftsexploatering utan att inse det och låta exploateringen fortsätta.

	Facilitatorer
Rekrytering	• Kriminella nätverk, • Sociala medier, • Familj, • Rekryteringsföretag, arbetsförmedlingar.
Inträde	• Smugglare av illegala arbetstagare, • Dokumentförfalskare (brottslig tjänst), • Transportsektorn, • Myndigheter (visum och licenser).
Boende	• Arbetsförmedling, • Arbetsgivare, • Hyresvärdar
Transport	• Bemanningsföretag och arbetsgivare, • Kriminella nätverk, • Kollektivtrafik och biluthyrning
Arbetskraft	• Arbetsgivare (särskilt i högriskbranscher), • Rekryteringsföretag, • Kollegor och överordnade, • Försäkringsbolag.
Identifiering	• Poliser och gränsbevakare, • Smugglare av illegala arbetstagare, • Dokumentförfalskare, • Immigrationsmyndigheter och lokala myndigheter (utfärdar dokument och ID-handlingar).
Vinst	• Bokförare, • Banker och finansinstitut, • Familj och vänner, • Notarie.

3.3. Möjligheter

Möjligheter är den infrastruktur och de regler som gör det möjligt för människohandel och exploatering att äga rum. Det är mycket viktigt att vara medveten om dessa möjligheter eftersom det hjälper till att förstå hur exploateringen fungerar, hur gärningsmännen tänker samt identifiera möjliga förebyggande eller störande åtgärder. Människohandlare kan till exempel i många fall inhysa offer på platser och i byggnader som inte är avsedda för bostadsändamål. Genom att hålla arbetarna på arbetsplatsen (d.v.s. i industribyggnader) kan de inte bara undkomma den sociala kontrollen i grannskapet utan även undvika bostadsmyndigheterna. Ett annat knep som gärningsmännen ibland använder sig av är att inkvartera arbetare i fritidsbyggnader, t.ex. semesterparker. Det är uppenbart att det i sådana fall kan vara en lösning att se till att parkpersonalen för en lämplig dokumentering och är medveten om problemet.

I andra fall kan dock möjligheterna inte helt elimineras eftersom de rör grundläggande rättigheter och friheter för européer. Arbetsmarknadernas komplexitet i kombination med människors rörlighet över gränserna inom EU skapar till exempel möjligheter för skrupelfria arbetsgivare och facilitatorer att utnyttja arbetstagare som kanske inte känner till sina rättigheter eller är rädda för att anmäla övergrepp. På samma sätt kan rätten till familjeåterförening missbrukas för skenäktenskap och friheten att starta eget ge upphov till falska egenföretagare. I sådana fall finns det inget enkelt sätt att ta bort möjligheten. Fokuset bör istället vara på att täppa till eventuella luckor i regelverket och att se till att befintliga lagar och regler efterlevs. Medvetenhet om dessa problem kan i slutändan bidra till skapandet av infrastrukturer som är mer motståndskraftiga mot exploatering.

Vissa möjligheter är EU-omfattande (t.ex. den fria rörligheten) medan andra är specifika för en bransch, ett land eller till och med en kommun. Pappersdokument kan vara lättare att förfalska än robusta elektroniska dokument. Å andra sidan kan vissa elektroniska administrativa förfaranden som inte längre kräver personliga kontakter med offentliga tjänstemän potentiellt missbrukas av människohandlare. Medborgare kan till exempel i Community of Portuguese Speaking Countries (CPLP) ansöka om och få arbetsvisum online.[8] Det är uppenbart att det finns många fördelar med mer strömlinjeformade administrativa förfaranden fast om de visar sig skapa möjligheter för människohandlare bör de anpassas. Sammanfattningsvis är det viktigt att det ramverk som erbjuds här kompletteras med relevanta element på nationell nivå när en barriärmodell utformas.

	Möjligheter
Rekrytering	• Efterfrågan på (okvalificerad) arbetskraft, • Platsannonser, särskilt via sociala medier.
Inträde	• Fri arbetsmarknad, • Familjeåterförening - skenäktenskap, • Asylförfaranden, • Bristande medvetenhet.
Boende	• Asyl- och flyktingförläggningar, • Avsaknad av formell/informell social kontroll
Transport	• Fri rörlighet, • Obemannade gränspassager
Arbetskraft	• Utländska arbetares bristande medvetenhet om arbetstagares rättigheter, • Näringsfrihet, • Brist på laglig tillgång till arbetsmarknaden, • Flexibla anställningsavtal.
Identifiering	• Begränsningar eller avsaknad av ID-kontroller, • Elektroniska inlämningar
Vinst	• Kontanta transaktioner, • Komplexa företagsstrukturer (underleverantörer), • Banksekretess (utanför EU).

3.4. Partners

Partnerna i en barriärmodell är de aktörer och institutioner (privata eller offentliga) som kan skapa barriärer, d.v.s. vidta åtgärder som gör brottslingarnas olagliga aktiviteter mer riskfyllda och mindre lönsamma. Vanligtvis inkluderar dessa en mängd statliga myndigheter. Polisen är en nyckelfaktor i kampen mot brottslighet. En barriärmodell visar dock även mer specifikt på vilket sätt partners kan bidra till att skapa barriärer, även genom att utföra rutinaktiviteter.

Polis och gränsvakter kan till exempel vid rutinmässiga trafikkontroller och ID-kontroller hålla utkik efter tecken på människohandel och exploatering. Det är därför viktigt att de inte bara utför dessa kontroller utan även utbildas i indikatorer på människohandel och exploatering samt vet hur de ska agera på dem. Yrkesinspektörer spelar också en nyckelroll i kampen mot människohandel och arbetskraftsexploatering liksom skatteinspektörer. Skattemyndigheterna kan och bör notera misstänkta transaktioner relaterade till både arbetstagarnas deklarerade inkomster och de strategier för penningtvätt och skatteflykt som gärningsmän använder sig av. Yrkesinspektionen har en nyckelroll när det kommer till att identifiera brott mot arbetsrätten (t.ex. vad gäller semester och arbetstid) och mot arbetsmiljöreglerna.

Även icke-statliga aktörer kan skapa hinder. Sjukhus och medicinsk personal som behandlar offer i arbetsolyckor ska rapportera om de misstänker att offret eller en medföljande person ljuger om en arbetsolycka samt när offret inte kan uppvisa legitimation eller bevis på sjukförsäkring.

	Partners
Rekrytering	• Arbetsförmedling, • Asylcenter, • Icke-statliga organisationer för stöd till brottsoffer, • Polisen, • Entreprenörer och ansvariga för leveranskedjan.
Inträde	• Flygplatser och hamnar, • Polis, gränsvakter och tullar, • Handelskammare.

Boende	• Polisen, • Fastighetsägare, • Brandskyddsinspektörer (brandkåren), • Kommunala bostadsmyndigheter.
Transport	• Polisen, • Kollektivtrafikbolag
Arbetskraft	• Arbetsinspektionen, • Fackföreningar, • Mottagningsplatser för migranter/asylsökande, • Entreprenörer och ansvariga för leveranskedjan, • Medicinska sektorn.
Identifiering	• Polisen, • Arbetsinspektionen, • Skattemyndigheter.
Vinst	• Banker, • Skattemyndigheter, • Offentliga åklagare.

Partnerskap mot arbetskraftsexploatering

För att förebygga arbetskraftsexploatering krävs ofta samarbete mellan olika parter och dessa inkluderar inte bara statliga myndigheter.

Statliga myndigheter: Statliga organ kan genomdriva arbetslagar, genomföra inspektioner och skapa policyer för att förhindra exploatering. De spelar en avgörande roll när det kommer till

att reglera och övervaka företag för att säkerställa att de följer arbetsnormer.

Icke-statliga organisationer och intressegrupper: Icke-statliga organisationer och intressegrupper arbetar ofta med att öka medvetenheten, ge stöd till offer och lobba för bättre arbetslagstiftning och efterlevnad.

Fackföreningar: Dessa organisationer företräder arbetstagarna och kan förhandla med arbetsgivarna om rättvisa arbetsvillkor, högre löner och bättre arbetsförhållanden.

Företagspartner: Företag och koncerner kan aktivt engagera sig i etiska inköpsmetoder och se till att deras leverantörskedjor är fria från exploaterande arbetskraft. Partnerskap med företag som arbetar för rättvisa arbetsvillkor kan ha en betydande inverkan på förebyggandet av exploatering.

Konsumenter och samhällsgrupper: Konsumenternas efterfrågan på etiskt framställda produkter kan skapa förändring i branschen. Samhällsgrupper kan verka för rättvisa arbetsvillkor och stödja företag som prioriterar etisk produktion.

Internationella organisationer: Organ såsom den Internationella arbetsorganisationen (ILO) skapar globala arbetsnormer och samarbetar med regeringar, företag och icke-statliga organisationer för att implementera och övervaka dessa normer över hela världen.

Juridiska experter och den akademiska världen: Forskare, juridiska experter och akademiska institutioner bidrar genom att studera arbetskraftsexploatering, ge insikter och ge rekommendationer för politiska förbättringar.

Genom att kombinera insatser inom dessa sektorer kan man skapa en mer heltäckande strategi för att förhindra arbetskraftsexploatering och främja rättvisa och etiska arbetsmetoder.

3.5. Hinder

Efter att ha identifierat indikatorer, underlättande faktorer, möjligheter och partners leder en barriärmodell naturligt till hindren. Vad kan göras för att förhindra arbetskraftsexploatering? Vilka åtgärder skulle göra det mer riskfyllt och mindre lönsamt att delta i eller underlätta arbetskraftsexploatering?

Det är möjligt att skilja mellan införande av ny lagstiftning, nya förfaranden eller åtgärder å ena sidan och förstärkning av befintliga verktyg och förfaranden å andra sidan. I många jurisdiktioner kan t.ex. ett (sken)äktenskap ogiltigförklaras av en domare och folkbokföringsmyndigheten kan under vissa omständigheter neka en vigsel. Det kan dock hända att denna hävstång inte används i tillräckligt stor utsträckning, kanske för att frågan om skenäktenskap inte anses vara prioriterad eller för att tecknen inte känns igen. Nya åtgärder kan å andra sidan inkludera ny obligatorisk utbildning i arbetskraftsexploatering för offentliga tjänstemän eller ny lagstiftning som begränsar underleverantörskedjor i statliga kontrakt.

	Hinder
Rekrytering	• Rutinmässiga kontroller av arbetsförmedlingar, • Polis på rekryteringsplatser.
Inträde	• Öka medvetenheten inom kollektivtrafiksektorn, • Upphäva/avslå skenäktenskap, • Öka övervakningen vid inresepunkter (t.ex. hamnar), • Utbilda personal på asylcenter och immigrationstjänstemän så att de bättre kan upptäcka tecken på människohandel.
Boende	• Spärra av lokaler om bostadsregler överträds, • Öka medvetenheten hos lokala myndigheter, • Utöva skönsmässig bedömning för att kontrollera bostadssituationen, • Genomdriva krav på tillstånd och brandsäkerhet.
Transport	• Integrerade trafikkontroller (inklusive uppehålls- och arbetstillstånd), • Öka medvetenheten inom kollektivtrafiksektorn, • Identifiering av misstänkta transporter på asylcenter, • Polis på rastplatser/lastbilsstopp.

Arbetskraft	• Integrerade kontroller på arbetsplatser: skatt, arbete, säkerhet, invandring, livsmedelssäkerhet, brandsäkerhet, • Öka medvetenheten i högrisksektorer, • Riktade kontroller i högrisksektorer.
Identifiering	• Omfattande information till invandrare, flyktingar och asylsökande, • Personlig registrering, • Bevisupptagningsprotokoll för undanhållna ID-handlingar.
Vinst	• Kontroller av banker efter misstänkta transaktioner och varning till myndigheter, • Myndigheterna varnar bankerna vid misstanke om brott mot lånevillkor, • Dra in och återkräva bidrag och förmåner.

Identifiering av byggnadsarbetare: exempel från Sverige och Belgien

ID06

ID06 är ett digitalt identifieringssystem som används inom den svenska byggbranschen för att öka säkerheten, spåra närvaro och säkerställa efterlevnad av arbetslagstiftningen. Det implementerades för att bekämpa problem med obehöriga arbetstagare, svart arbetskraft och förbättra den allmänna transparensen inom byggsektorn.

I grunden kretsar ID06 runt ett standardiserat ID-kort försett med ett chip som innehåller personlig information, t.ex. en arbetstagares identitet, anställningsstatus och relevanta certifieringar. Detta kort fungerar som identitetsbevis och anställningsbevis på

byggarbetsplatser. Syftet är att kontrollera att de personer som arbetar på dessa platser är lagligt anställda och har de kvalifikationer som krävs.
Systemet underlättar övervakningen av närvaro genom att göra det möjligt för arbetsgivarna att spåra när och var arbetstagarna befinner sig på plats. Detta säkerställer inte bara att rätt personal är på plats utan hjälper även till att registrera arbetstimmar korrekt för betalningsändamål vilket minskar avvikelser och potentiella tvister.

ID06 spelar även en viktig roll i bekämpningen av den svarta ekonomin genom att främja transparens. Genom att kräva användning av dessa ID-kort blir det svårare för oregistrerade och papperslösa arbetstagare att verka inom branschen. Detta förhindrar skatteflykt, underbetalning av löner och andra olagliga metoder.

Implementeringen av ID06 har blivit ett krav för att få tillträde till många byggarbetsplatser i Sverige. Entreprenörer och underleverantörer kräver ofta att deras anställda och inhyrda arbetare har dessa ID-kort för att få tillträde vilket visar att de följer arbetslagstiftning och branschstandarder.
Dessutom främjar systemet en säkrare arbetsmiljö genom att säkerställa att personer på plats har nödvändiga kvalifikationer och utbildning vilket minskar riskerna för okvalificerad eller obehörig arbetskraft.
ID06-systemet har dock även stött på utmaningar, bland annat när det kommer till distribution och administration av kort samt potentiellt bedrägeri eller missbruk. Ansträngningar görs kontinuerligt för att ta itu med dessa utmaningar och förbättra systemets effektivitet.

ID06 är ett viktigt verktyg i den svenska byggbranschen som främjar laglighet, transparens och säkerhet samtidigt som det effektiviserar närvarokontroll och säkerställer efterlevnad av arbetsregler. Målet med dess implementering var att skapa en mer ansvarsfull och säker arbetsmiljö inom byggsektorn.

Check In At Work

Check In At Work (CIAW) är ett system som har införts i Belgien, särskilt inom byggbranschen. Det är utformat för att övervaka och registrera närvaro av anställda på arbetsplatser. Detta system syftar till att bekämpa sociala bedrägerier, säkerställa rättvis konkurrens och förbättra säkerheten och arbetsvillkoren inom byggsektorn.

Alla som arbetar med byggverksamhet (både anställda och egenföretagare) måste registrera sin närvaro på en byggarbetsplats innan arbetet påbörjas. Under registreringen lämnar man specifik information, t.ex. personuppgifter, arbetets varaktighet och identifiering av webbplatsen.
Registreringsprocessen sker vanligtvis genom ett elektroniskt system. Arbetstagarna använder sitt elektroniska identitetskort eller andra godkända identifieringsmetoder för att registrera sin ankomst till och avresa från arbetsplatsen.

Myndigheter använder detta system för att övervaka närvaron av arbetare på byggarbetsplatser. Inspektioner kan genomföras för att säkerställa efterlevnad av arbetslagstiftningen, inklusive verifiering av registrerade arbetstagare mot den faktiska arbetsstyrkan på platsen. Bristande efterlevnad av CIAW-reglerna kan leda till påföljder för både arbetsgivare och arbetstagare. Böter kan utfärdas för utebliven registrering, felaktig registrering eller andra överträdelser av arbetslagar i byggbranschen.

CIAW-systemet syftar främst till att främja transparens, minska svartarbete, exploatering och andra arbetsrelaterade brott samt säkerställa att arbetstagare redovisas och skyddas på ett korrekt sätt inom byggsektorn. CIAW är även obligatoriskt inom köttsektorn (slakterier, styckningsanläggningar, köttindustrin) för att bekämpa bidragsbedrägerier.

Factsheet

VERKTYGSLÅDA OM

arbetsrelaterad brottslighet

ARBETSKRAFTSEXPLOATERING: SITUATIONSANPASSAT FÖREBYGGANDE

Att motverka arbetskraftsexploatering sker vanligtvis i efterhand med fokus på att identifiera offret. Fast så mycket mer kan göras för att försvåra eller förhindra exploatering.

Administrativa myndigheter kan hindra eller störa den organiserade brottslighetens verksamhet och hindra kriminella grupper från att utnyttja den rättsliga infrastrukturen genom att:

- förbättra det administrativa genomförandet
- anpassa den rättsliga miljön
- förbättra informationsutbytet mellan olika administrativa organ
- med hjälp av två metoder: brottsmanus och barriärmodeller

Den administrativa metoden är en icke-straffrättslig metod för att förebygga och förhindra grov och organiserad brottslighet:
www.administrativeapproach.eu

EUCPN
EUROPEAN CRIME PREVENTION NETWORK

Läs mer i vår verktygslåda:
www.eucpn.org/toolbox-workrelatedcrime

Detta faktablad har finansierats av Europeiska säkerhetsfonden - Polisen

Slutnoter

1 Europeiska nätverket för förebyggande av brottslighet, Labour Exploitation and Workrelated Crime: A Problem Analysis and Prevention Framework, en del av verktygslådan om arbetsrelaterad brottslighet, Bryssel: EUCPN, 2023.

2 European Crime Prevention Network, Awareness-Raising Never Hurt Anyone, Did It?, Mythbuster, Bryssel: EUCPN, 2020.

3 Ronald V. Clarke, *Situational Crime Prevention*: Criminal Justice Press Monsey, NY, 1997.

4 European Network on the Administrative Approach, Third Eu Handbook on the Administrative Approach in the European Union, Bryssel: ENAA, 2020.

5 Kelle Barrick et al., Expanding Our Understanding of Traffickers and Their Operations: A Review of the Literature and Path Forward, *Trauma, Violence, & Abuse* (2023), 1-15.

6 Helen Brayley, Eleanor Cockbain, and Gloria Laycock, The Value Ofcrime Scripting: Deconstructing Internal Child Sex Trafficking, *Policing* 5:2 (2011), 135.

7 Ibid., 132-43.

8 https://eportugal.gov.pt/en/noticias/portal-para-a-autorizacao-de-residencia-para-cidadaos-da-cplp-ja-disponivel

Bibliografi

Barrick, Kelle, Thomas C. Sharkey, Kayse Lee Maass, Yongjia Song & Lauren Martin. Expanding Our Understanding of Traffickers and Their Operations: A Review of the Literature and Path Forward. *Trauma, Violence, & Abuse* (2023), 1-15. https://dx.doi.org/10.1177/15248380231210937.

Brayley, Helen, Eleanor Cockbain & Gloria Laycock. The Value Ofcrime Scripting: Deconstructing Internal Child Sex Trafficking. *Policing* 5:2 (2011), 132-43. https://dx.doi.org/10.1093/police/par024.

Clarke, Ronald V. *Situational Crime Prevention*: Criminal Justice Press Monsey, NY, 1997.

European Crime Prevention Network. Awareness-Raising Never Hurt Anyone, Did It? Mythbuster. Bryssel: EUCPN, 2020. https://eucpn.org/document/mythbuster-awareness-raising-never-hurts-does-it.

European Crime Prevention Network. Labour Exploitation and Workrelated Crime: A Problem Analysis and Prevention Framework. Part of the Toolbox on Work-related crime. Bryssel: EUCPN, 2023. https://eucpn.org/toolbox-workrelatedcrim.

European Network on the Administrative Approach. Third Eu Handbook on the Administrative Approach in the European Union. Bryssel: ENAA, 2020. https://administrativeapproach.eu/publications/third-eu-handbook.

Contact details

EUCPN Secretariat
Email: eucpn@ibz.eu
Website: www.eucpn.org

x.com/eucpn
facebook.com/eucpn
linkedin.com/company/eucpn